

Tyresö kommun
Socialförvaltningen
Ida Marén
Helena Wiberg

TJÄNSTESKRIVELSE

2018-10-22

1 (17)

Diarienummer

2018/SN 0162

Socialnämnden

Fördelas hemtjänstens resurser på ett jämställt sätt?

Socialförvaltningens förslag till socialnämnden

- Utredningen noteras.

Iréne Hededal
Tf Förvaltningschef

Gunny Bäckström
Stabschef

Sammanfattning

Miljöpartiet lämnade på kommunfullmäktiges sammanträde den 10 maj 2012¹ en motion om hållbart jämställdhetsarbete med hjälp av jämställdhetsintegrering

¹ § 46

som strategi. Motionen innehöll flera förslag, varav två att-satser efter remiss besvarades av socialnämnden. På socialnämndens sammanträde den 19 september 2012² ansågs att-satsen avseende kartläggning kring jämställt ekonomiskt stöd till idéburna organisationer inom det sociala området besvarad. Socialnämnden bedömde däremot att Miljöpartiets förslag om att kartlägga huruvida hemtjänstens resurser fördelas på ett jämställt sätt skulle genomföras, genom en statistisk översyn av biståndsbedömda beslut. På kommunfullmäktiges sammanträde den 25 februari 2016³ framgår att motionen besvarades i enlighet med socialnämndens förslag till beslut.

Socialförvaltningen har sett över resursfördelningen med hjälp av en statistisk översyn. Vidare har ett antal akter granskats för att undersöka eventuella skillnader i beskrivningen och bedömningen av kvinnors respektive mäns ansökningar om hemtjänstinsatser.

Resultaten visar att kvinnor generellt sett ansöker om hemtjänstinsatser i större utsträckning än män. Däremot beviljas män i större utsträckning mer tid för sina insatser innan 84 års ålder. Från 85 år är förhållandet motsatt, då kvinnor istället beviljas mer tid för sina insatser. Andelen kvinnor och män som beviljas service- respektive omvårdnadsinsatser är relativt jämn i förhållande till andelen kvinnor och män som beviljas hemtjänst totalt. Äldre män får i större utsträckning hjälp i hemmet av anhöriga.

Andelen män som arbetar inom hemtjänsten är mycket låg.

² § 1087

³ § 53

Bakgrund

Miljöpartiet lämnade på kommunfullmäktiges sammanträde den 10 maj 2012⁴ en motion om hållbart jämställdhetsarbete med hjälp av jämställdhetsintegrering som strategi. Motionen innehöll flera förslag, varav två att-satser efter remiss besvarades av socialnämnden.

På socialnämndens sammanträde den 19 september 2012⁵ ansågs att-satsen avseende kartläggning kring jämställt ekonomiskt stöd till idéburna organisationer inom det sociala området besvarad. Socialnämnden bedömde däremot att Miljöpartiets förslag om att kartlägga huruvida hemtjänstens resurser fördelas på ett jämställt sätt skulle genomföras, genom en statistisk översyn av biståndsbedömda beslut. På kommunfullmäktiges sammanträde den 25 februari 2016⁶ framgår att motionen besvarades i enlighet med socialnämndens förslag till beslut.

I det fall översynen visar tecken på att hemtjänstens resurser inte fördelas på ett jämställt sätt ska förvaltningen ta initiativ till en fördjupad granskning eller föreslå åtgärder för att motverka en ojämsälld fördelning.

Hemtjänst beviljas i form av omvårdnads- respektive serviceinsatser

Hemtjänst kan ges inom områdena service och omvårdnad enligt 4 kap. 1 § SoL. I Tyresö kommun får utförare av hemtjänst samma ersättning oavsett om insatsen som genomförs består av service eller omvårdnad.

Omvårdnadsinsatser ges för att tillgodose fysiska, psykiska och sociala behov – till exempel för att äta, dricka, klä sig, sköta personlig hygien såsom toalettbesök och stöd för att klara dusch/bad, förflytta sig, trygghet, social samvaro, tillagning av måltider eller uppvärmning av färdiglagad mat. Med *serviceinsatser* avses praktisk hjälp med hemmets skötsel, till exempel städning, fönsterputs, tvätt och hjälp med inköp och ärenden. Även distribution av matlådor ingår.

⁴ § 46

⁵ § 1087

⁶ § 53

Exempel från andra kommuner

Flera kommuner har tidigare analyserat hemtjänstens resurser utifrån ett könsperspektiv.

Stockholms stad

Äldreförvaltningen i Stockholms stad presenterade i januari 2017 en analys av statistik uppdelat på kön⁷ av insatser inom äldreomsorgen utifrån ett av stadens mål att utveckla arbetet med genusbudgetering. Alla förvaltningar ska ha könsuppdelad statistik och analysera resursfördelningen där så är möjligt med målsättningen att makt och resurser fördelas lika. Analysen belyser skillnader mellan könen när det gäller beslut om insatser samt skillnader i hur brukare upplever insatsen.

Analysen visar att kvinnor är överrepresenterade inom i stort sett alla insatser vilket förklaras med att kvinnor har en högre medellivslängd. Av de som har någon insats inom äldreomsorgen är 70 procent kvinnor 30 procent män.

Avseende hemvårdsbidrag och korttidsvård är männens andel större, det är två stödjande insatser som i regel ges då den ena maken sköter om den andra och visar att kvinnor vårdar sina män i större omfattning är tvärtom.

I analysen till statistiken beskrivs möjliga förklaringar till skillnaderna mellan könen vilka framkommit vid samtal med representanter från verksamheterna. Analysen tar inte ställning till om de skillnader som finns mellan könen är befogade eller om ett arbete bör göras för att åstadkomma förändring.

Botkyrka

2010 genomförde Botkyrka kommun en analys av hemtjänsten i kommunen med genusbudgetering som metod.⁸ Genusbudgetering är en etablerad metod för att analysera hur resursfördelningen ser ut mellan könen i syfte att skapa en rättvis fördelning av offentliga resurser. Studien bygger på en granskning av 28 akter inom hemtjänst. Analysen visar att kvinnorna erhåller mer omfattande hemtjänstinsatser och betydligt mer av omsorgsinsatser, vilket innefattar hjälp

⁷ Dnr 410-720/2016

⁸ Program för hållbar jämställdhet, Hemtjänsten i Botkyrka kommun, - en gender budgeting analys, 2010

med personlig hygien och liknande, medan män får något mer av de insatser som kallas service och som omfattar traditionellt hushållsarbete.

Andra iakttagelser som studien påvisade:

- Sammanboende män får inte lika mycket serviceinsatser som ensamstående män vilket tyder på att sammanboende män i högre grad får service utförd av sina partner. Sammanboende kvinnor tycks inte få motsvarande hjälp av sina män.
- Ensamboende män får mer hjälp med hushållsarbetet jämfört med de ensamboende kvinnorna.
- Inom gruppen med den svåraste ohälsan fick de ensamboende kvinnorna betydligt mindre serviceinsatser än de sammanboende kvinnorna.
- Kvinnor får fler matleveranser vilket kan tyda på att män får mer lagad mat av sina fruar.
- Den undersökta gruppen män får mer hjälp av sina anhöriga, framförallt döttrar, jämfört med kvinnorna.

Sammantaget visade studien att den obetalda partneromsorgen inte är jämställd då kvinnor tar ett större ansvar för detta i hemmet. Att män får något mer hjälp med serviceinsatser kan också tyda på ojämnt förhållande; om kvinnor har sämre hälsa och behöver mer personlig omvårdnad borde de även ha behov av mer hjälp med hushållsarbetet.

Tillvägagångssätt

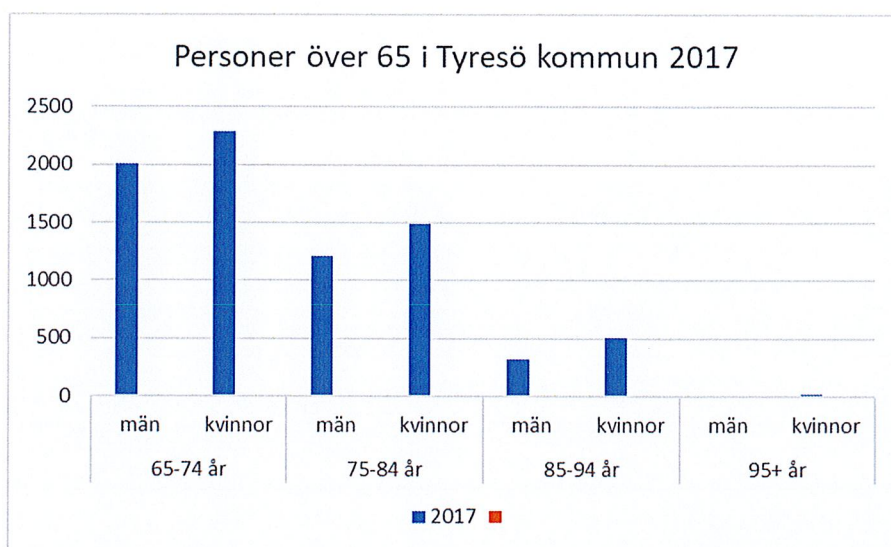
Med hjälp av Ensolution AB har förvaltningen gjort en statistisk översyn kring fördelningen av hemtjänstens resurser ur ett verksamhetsperspektiv (kostnad per brukare/KPB). Kompletterande statistik, avseende exempelvis avslagsfrekvens, har tagits fram ur verksamhetssystemet med hjälp av Treservgruppen i socialförvaltningens stab. Vidare har ett antal akter granskats för att undersöka eventuella skillnader i beskrivningen och bedömningen av kvinnors respektive mäns ansökningar om hemtjänstinsatser. Slumpvis utvalda akter har tagits fram med hjälp av Ensolution och biståndshandläggare på myndigheten för äldre och funktionsnedsättning. Utredningen innefattar endast personer som är över 65 år.

Statistisk översyn

En statistisk översyn är särskilt relevant med tanke på att socialnämndens ordinarie styrning och uppföljning av äldreomsorgen inte är könsuppdelad. En sådan genomgång kan därför påträffa mönster som i vanliga fall enkelt förbises.

Övergripande utgångspunkter

Enligt befolkningsstatistik från Statistiska centralbyrån (SCB) var totalt 7 872 personer över 65 år folkbokförda i Tyresö kommun år 2017. Av dessa var ungefär 55 procent kvinnor, och 45 procent män.

Enligt statistik kring beslut om bistånd i form av hemtjänst som förvaltningen tagit fram ur verksamhetssystemet Treserva (avser perioden 2016-2017) är avslagsfrekvensen mycket låg. Det innebär att kvinnor och män i mycket stor utsträckning beviljas den hjälp de ansöker om. Framtagen statistik visar därmed i stor utsträckning mönster som redan finns när kvinnor och män ansöker om hjälp. Eventuella ojämlikheter som avser exempelvis typ av insats kan därför motiveras bland annat av att män och kvinnor ansöker om olika typer av insatser. Det är däremot svårt att se några tydliga mönster när det gäller hur bedömningar om kvinnors respektive mäns behov av insatser görs. Däremot skulle tid för beviljad insats kunna bedömas på ett ojämnt sätt.

Vidare analyser bygger på statistik från 2017, som tagits fram ur verksamhetssystemet i samarbete med Ensolution AB.

Hemtjänst Tyresö

Kvinnor söker och beviljas hemtjänst i större utsträckning än män i Tyresö kommun. Av samtliga hemtjänstmottagare är ungefär 61 procent kvinnor och 39 procent män. Som tabellen nedan visar är fördelningen av service- respektive omvårdnadsinsatser däremot balanserad.

Kön	K		M		Totalsumma
	Timmar	Andel	Timmar	Andel	
Hemtjänsttimmar, totalt	178 534	63%	106 851	37%	285 385
Fördelning av omvårdnad/service					
Omvårdnad	159 285	89%	98 626	92%	257 911
Service	19 250	11%	8 224	8%	27 474
Totalsumma	178 534	100%	106 851	100%	285 385

Könsfördelning per insats

Tabellen nedan visar könsfördelningen mellan specifika service- och omvårdnadsinsatser. Resursutnyttjandet när det gäller specifika insatser motsvarar i stor utsträckning brukarnas könsfördelning med få större avvikelser. Insatsen matdistribution visas inte i tabellen, men av 263 personer som erhöll insatsen under 2017 var ungefär 61 procent (161 personer) kvinnor och 39 procent (102 personer) män. Även detta är proportionerligt i förhållande till andelen män respektive kvinnor som beviljats hemtjänst.

Kön	K		M	
	Timmar	Andel	Timmar	Andel
Omvårdnad				
ÄO Avlösning	2 535	30%	5 952	70%
ÄO Dubbel bemanning	5 127	45%	6 337	55%
ÄO Dusch	6 771	61%	4 415	39%
ÄO Ledsagning	12 925	70%	5 430	30%
ÄO Morgonhjälp		0%	3	100%
ÄO Natthjälp	3 865	62%	2 343	38%
ÄO Personlig Omvårdnad	120 102	63%	70 654	37%
ÄO Promenader	7 239	71%	2 998	29%
Service				
ÄO Inköp	8 585	74%	2 942	26%
ÄO Inköp Makar	577	54%	486	46%
ÄO Städning	5 817	71%	2 332	29%
ÄO Städning Makar	487	50%	482	50%
ÄO Tvätt i hemmet	302	64%	173	36%
ÄO Tvätt i hemmet Makar	12	49%	12	51%
ÄO Tvätt/klädvård	2 847	69%	1 284	31%
ÄO Tvätt/klädvård makar	199	48%	212	52%
ÄO Övriga inköp	325	55%	263	45%
ÄO Övriga inköp Makar	21	53%	18	47%

Däremot visar tabellen att det finns stora skillnader i beviljandet av insatsen avlösning mellan kvinnor och män. Avlösning kan beviljas då den enskilde är i behov av kontinuerlig tillsyn och/eller omvårdnad som utförs av anhörig. Trots att endast 31 procent av hemtjänsttagarna är män, så är 70 procent av de personer som beviljats avlösning män. Det indikerar att män i större utsträckning får hjälp av anhöriga i hemmet.

Att män i större utsträckning får hjälp av anhöriga i hemmet styrks vid genomgång av statistik gällande omvårdnadsbidrag. Omvårdnadsbidrag är en annan insats som syftar till att avlasta anhöriga. Om en anhörig vårdar en närstående i hemmet kan den närstående ansöka om omvårdnadsbidrag. 110 män har beviljats omvårdnadsbidrag, medan 53 kvinnor beviljats insatsen.

Omvårdnadsbidrag infördes 2002 i Tyresö kommun. Bidraget ska ses som ett stimulansbidrag till personer vars närstående utför väsentligt merarbete som annars skulle utföras inom ramen för hemtjänst. Bidraget kan ges till personer över 65 år som bor i ordinärt boende och har ett omfattande behov av omvårdnad. Stödet kan ges till den som har ett varaktigt och omfattande hjälpbehov i form av personlig omvårdnad motsvarande minst fem timmar per dygn.

Könsfördelning av antal timmar

Tabellerna nedan visar att kostnaden per brukare är högre för män upp till ungefär 84 år. Det beror på att männen upp till den åldern i snitt beviljas fler hemtjänsttimmar per brukare. Efter 84 års ålder beviljas kvinnor däremot fler timmar, och tar därför mer resurser i anspråk med en ökande ålder.

Kostnader hemtjänst fördelat på kvinnor och män								
Åldersgrupp	Kostnader K	Kostnader M	# Inv. K	# Inv. M	# Brukare K	# Brukare M	KPB, K	KPB, M
65-69 år	2 011 879	857 183	988	941	29	11	69 375	77 926
70-74 år	3 229 442	4 627 853	1 294	1 069	45	50	71 765	92 557
75-79 år	10 444 653	7 663 387	914	748	88	62	118 689	123 603
80-84 år	13 942 272	9 484 631	581	467	127	71	109 782	133 586
85-89 år	17 735 692	7 838 423	362	242	117	68	151 587	115 271
90-år	16 855 671	7 927 852	172	94	100	59	168 557	134 370

Volymkonsumtion hemtjänst fördelat på kvinnor och män									
Åldersgrupp	Volym K	Volym M	# Inv. K	# Inv. M	# Brukare K	# Brukare M	Tim./brukare K	Tim./brukare M	
65-69 år	5 915	2 598	988	941	29	11	204	236	
70-74 år	9 567	13 162	1 294	1 069	45	50	213	263	
75-79 år	29 796	22 400	914	748	88	62	339	361	
80-84 år	40 820	27 743	581	467	127	71	321	391	
85-89 år	51 627	22 795	362	242	117	68	441	335	
90-år	48 224	22 641	172	94	100	59	482	384	
Totalt	185 949	111 340	4 311	3 561	506	321	2 000	1 970	

Granskning av akter

Förvaltningen har undersökt 32 slumpvis utvalda akter inom omvårdnad och service. Akterna granskades för att undersöka eventuella skillnader i ansökningsprocessen samt beskrivningen och bedömningen av kvinnors respektive mäns ansökningar om hemtjänstinsatser.

Metod och urval för granskning av akter

I granskningen ingår insatserna dusch och avlösning (omvårdnadsinsatser) samt tvätt/klädvård och distribution av matlådor (serviceinsatser). För varje insats har åtta akter genomlästs, varav fyra män och fyra kvinnor.

Omvårdnadsinsatser

Insatsen dusch valdes ut eftersom undersökningar i andra kommuner visat att kvinnor beviljas dusch i något större utsträckning än män. I Tyresö kommun är andelen kvinnor och män som beviljas insatsen däremot jämn rent statistiskt. Avlösning som insats granskades eftersom tydliga könsskillnader syns i den statistiska översynen.

Serviceinsatser

I granskningen av serviceinsatser uteslöts sådana insatser som kan tillgodoses genom privat köp av hushållsnära tjänster eller internetjänster och därav inte kan ses i vår statistik. Exempel på sådana insatser är städning och inköp. Därför valdes tvätt och klädvård samt matdistribution ut.

Dusch

Enligt riktlinjer för biståndshandläggning enligt socialtjänstlagen (SoL) inom äldreomsorgen beviljas hjälp i samband med dusch i normalfallet max två gånger per vecka.

Avlösning

Avlösning kan beviljas då den enskilde är i behov av kontinuerlig tillsyn och/eller omvårdnad som utförs av anhörig. Anhörig kan till exempel vara i behov av avlösning för att kunna uträtta ärenden eller delta i aktiviteter. Insatsen kan även beviljas för aktivitet tillsammans med aktuell brukare eller vid oförutsedda situationer.

Tvätt och klädvård

Enligt riktlinjerna kan den som inte klarar av att sköta sin tvätt och som inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt få hjälp med det i form av bistånd. Hur ofta den enskilde behöver hjälp med insatsen kan variera utifrån den enskildes personliga förhållanden men som utgångspunkt beviljas insatsen varannan vecka.

Matdistribution

Om den enskilde bedöms vara i behov av hjälp med färdiglagad mat avseende huvudmål såsom lunch och/eller middag kan matlåda distribueras direkt hem till den enskilde.

För varje insats granskades aktuella utredningar utifrån följande:

- Hur har ansökningsprocessen gått till?
- Är den enskilde ensamboende eller sammanboende?
- Nämns anhörig/a som stödjer den enskilde och har någon anhörig varit med vid ansökningsprocessen?

- Vilka livsområden utifrån IBIC-mallen⁹ beskrivs i utredningen?
- Framgår tydligt varför insatsen behövs? Syfte/mål med insatsen?
- Framgår vad den enskilde kan göra själv/vad eventuell anhörig gör eller kan göra i hemmet?
- Hur ofta beviljas insatsen?

Frågorna togs fram i samarbete med biståndshandläggare på myndigheten för äldre och funktionsnedsättning. En mall för akt-granskningen togs fram i Excel för att på ett enkelt sätt åskådliggöra eventuella avvikelser.

Med tanke på det begränsade urvalet kan inga omfattande slutsatser dras enbart utifrån de granskade akterna. Däremot kan en sådan granskning indikera vissa mönster som kan förklaras med hjälp av den statistiska undersökningen eller utifrån samband som finns belagda på nationell nivå.

Inga tydliga mönster avseende fördelning av hemtjänstens resurser framkom i akt-granskningen

Under akt-granskningen framkom inga tydliga mönster som tyder på att kvinnor och män beskrivs på olika sätt eller beviljas olika insatser på grund av kön. Det var inte alltid möjligt att urskilja motiveringen till varför den utvalda insatsen beviljades, eftersom de akter som granskades oftast innehöll flera insatser.

Däremot kunde följande mönster, om än vagt, utläsas ur materialet:

- Anhöriga tycks vara delaktiga i ansökningsprocessen något oftare när en man ansöker om hemtjänst än när en kvinna ansöker om sådana insatser. Detta gällde samtliga insatser förutom matdistribution.
- Kvinnor beviljas *eventuellt* dusch något mer ofta än män. Samtliga kvinnor i urvalet beviljades dusch tre gånger i veckan, medan aktuella män beviljades dusch två till tre gånger i veckan.

⁹ IBIC-mallen (individens behov i centrum) är en mall vilken används som underlag för utredning och biståndsbedömning vid ansökan om hemtjänst. Handläggaren dokumenterar under de livsområden som är aktuella för den enskilde. Där beskrivs den enskildes förmåga till att genomföra uppgifter, handlingar och aktiviteter samt behov av stöd. De livsområden som inte är aktuella stryks från utredningen. Exempel på livsområden är: hemliv, socialt och medborgerligt liv, känsla av trygghet, och förflyttning.

- Beviljade insatser motiveras i *något* större utsträckning av fysiska svårigheter vad avser män, och både fysiska och psykiska svårigheter för kvinnorna.
- Samtliga män som beviljades insatsen matdistribution var ensamboende. Hälften av kvinnorna var däremot sammanboende och hade stöd i vardagen från sin partner. I dessa fall beskrivs vad den sammanboende partnern kan göra hemma, och insatsen motiveras av att kvinnan i hushållet alltid skött matlagningen.

Samlade resultat

Inga större skillnader har framkommit som tyder på en omotiverat ojämfälld beskrivning av kvinnor och män eller en ojämfälld biståndsbedömning.

Kvinnor och män beviljas i mycket stor utsträckning de insatser som de ansökt om. Resultaten visar därmed i stor utsträckning mönster som redan finns när kvinnor och män ansöker om insatser.

Män beviljas mer tid upp till 84 års ålder och tar då en större del av hemtjänstens resurser i anspråk. Efter 84 års ålder råder motsatt förhållande, då kvinnor beviljas mer tid. Ingen vidare analys har gjorts av detta resultat, men det kan eventuellt förklaras dels av att äldre kvinnor på nationell nivå ofta har en sämre hälsa än män.

Fördelningen av service- respektive omvårdnadsinsatser är jämn mellan kvinnor och män. Det är ett intressant resultat med tanke på att andra kommuner som undersökt samma sak ofta upptäckt att kvinnor beviljas omvårdnadsinsatser i högre utsträckning medan män beviljas serviceinsatser i högre utsträckning.

Den stora skillnaden som återges mellan kvinnor och män berör anhöringsinsatser. Män beviljas både avlösning och omvårdnadsbidrag i långt större utsträckning än kvinnor. Även om inga slutsatser kan dras ur aktuellt material om ensamboende respektive sammanboende kvinnor och män, ger detta en tydlig hint om att sammanboende kvinnor vårdar sina närstående i större utsträckning än män i Tyresö kommun. Det kan leda till att männen med stöd från anhöriga kan bo kvar hemma i större utsträckning istället för att flytta till ett vård- och omsorgsboende, alternativt att mindre insatser från hemtjänsten behövs.

Det är vanligt i parrelationer att mannen är äldre än kvinnan. Då inträffar mannens behov av insatser i större utsträckning när maken fortfarande är i livet. När en kvinna är i behov av hjälp är det mer troligt att den ofta äldre mannen är avliden eller att han själv är så gammal att det är problematiskt att vårda sin partner. Det kan också vara en del av förklaringen till att kvinnor efter 84 års ålder tar en större del av hemtjänstens resurser i anspråk.

Strukturella påverkansfaktorer

En stor del av resultaten kan troligtvis förklaras med hjälp av strukturella påverkansfaktorer. Under undersökningens gång har exempelvis frågor kring anhörigstödet uppkommit allt eftersom. Stödet från anhöriga kan påverka behovet av hemtjänst. Vidare har frågor kring kvinnors och mäns skillnader i hälsa uppkommit, med tanke på att män beviljas mer tid upp till 84 års ålder (och därmed en högre kostnad per brukare) medan kvinnor beviljas mer tid efter 84 år.

Könsperspektiv på åldrande

Kvinnor har en högre medellivslängd än män, trots att de generellt har sämre hälsa både vad avser sjukdomar och funktionsförmåga. Detta fenomen brukar kallas för könsparadoxen i hälsa. Under de senaste 20 åren har dock mäns förväntade livslängd ökat i snabbare takt än kvinnors.¹⁰ Hälsan försämras generellt med en ökande ålder, men hos kvinnor märks försämringen mest. Däremot klarar sig kvinnor generellt sett bättre i vardagen än männen.

I åldrarna över 85 år har tre fjärdedelar nedsatt funktionsförmåga i sådan utsträckning att det påverkar mobiliteten. Ju äldre personen är, desto större sannolikhet för svårigheter att röra sig och ta sig dit man vill.¹¹ Kvinnor har i större utsträckning svårt att gå och röra sig jämfört med männen.

¹⁰ Gender matters – differences and change in disability and health among our oldest women and men. Per Schön: 2011.

<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:402241/FULLTEXT01.pdf>

¹¹ Äldre personers hälsa och livssituation – Läget i Stockholms län och utmaningar för det fortsatta hälsoarbetet: Äldrecentrum, 2012.

Andelen äldre som uppfattar sitt allmänna hälsotillstånd som gott ökar, men bland kvinnorna är det framförallt de yngre som rapporterar bättre hälsa. Det är också fler kvinnor än män som drabbas av demenssjukdom.¹²

Anhörigstöd och könsperspektiv

Socialtjänstlagen och stöd till anhöriga

Den 1 juli 2009 infördes en bestämmelse i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, som säger att socialtjänsten ska erbjuda stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående. Socialstyrelsens uppföljning visar att kommunerna tillämpar bestämmelsen i mycket varierande grad.

Studier kring anhörigstöd

Enligt Socialstyrelsen är det drygt 1,3 miljoner personer som vårdar, hjälper eller stödjer en närstående¹³. Omsorgsgivande är vanligt i alla åldersgrupper, men förekommer mest i åldersgruppen 45-65 år. Det är ingen större skillnad mellan kvinnors och mäns omsorgsgivande när det gäller tidsomfattning eller frekvens. Kvinnorna svarar oftare för tillsyn, umgänge och personlig omsorg, medan männen ger mer praktisk hjälp och ekonomiskt stöd.¹⁴

Kvinnor tycks något oftare än män ge ”intensiv” omsorg och har generellt en bredare mottagargrupp än männen, det vill säga, det finns skillnader i vem män och kvinnor ger omsorg till. Män ger oftast omsorg till en maka eller partner, en förälder eller ett barn medan kvinnors omsorg är bredare i fråga om vem som får omsorgen. En fördjupad analys av mäns och kvinnors omsorgsinsatser har visat att kvinnor utförde uppskattningsvis två tredjedelar av den omsorgsvolym som ligger på anhöriga. Det är möjligt att partneromsorg är mer jämställd än annan anhörigomsorg, men kvinnor står oftare än män ensamma med sådana åtaganden. Män som vårdar en hustru delar oftare ansvaret med andra. Äldre som behöver hjälp får den oftare av döttrar än av

¹² Äldres hälsa: Socialstyrelsen, 2009.

¹³ Anhöriga som ger stöd och omsorg till äldre, - omfattning och konsekvenser Stockholm: Socialstyrelsen; 2012

¹⁴ Anhöriga som ger stöd och omsorg till äldre, - omfattning och konsekvenser Stockholm: Socialstyrelsen; 2012

söner och döttrarnas insatser har ökat, något som inte är fallet med sönerns insatser.¹⁵

Enligt en rapport från Stockholms universitet^{16 17} lägger kvinnliga omsorgsgivare ner mer tid på att hjälpa, i jämförelse med de manliga omsorgsgivarna. Könsskillnaden beror delvis på att fler kvinnor än män hjälper varje dag, men framför allt på att kvinnorna som hjälper dagligen ger fler hjälptimmar än männen som ger daglig hjälp. Rapporten visar också på att hjälpen som ges ser olika ut då män och kvinnor utför olika uppgifter. Hushållsarbete är en betydligt vanligare uppgift bland de kvinnliga omsorgsgivarna än bland de manliga. Omkring hälften av både kvinnliga och manliga omsorgsgivare hjälper med myndighets- och vårdkontakter liksom med att sköta ekonomin. Betydligt färre av omsorgsgivarna ger personlig omvårdnad och medicinsk hjälp, men sådan omsorg är dubbelt så vanlig bland kvinnliga omsorgsgivare än bland manliga.

Resursfördelningen ur ett HR-perspektiv har inte analyserats vidare

I socialnämndens motionssvar den 19 september 2012¹⁸ angavs att 7,6 procent¹⁹ av personalen inom det kommunala utförandet av hemtjänst var män. Samtidigt angavs att den kommunala hemtjänsten arbetar aktivt för att fler män ska söka utlysta tjänster, eftersom en jämn könsfördelning betraktas som en framgångsfaktor. I maj 2018 är könsfördelningen likväl ojämn, då 7,7 procent²⁰ av den tillsvidareanställda personalen är män.

Förvaltningen har i enlighet med beslut kartlagt resursfördelningen ur ett verksamhetsperspektiv genom en statistisk översyn av biståndsbedömda beslut.

¹⁵ Anhöriga som ger stöd och omsorg till äldre, - omfattning och konsekvenser Stockholm: Socialstyrelsen; 2012 s 13

¹⁶ ”Att ge omsorg mitt i livet: hur påverkar det arbete och försörjning?”

Marta Szebehely, Petra Ulmanen & Ann-Britt Sand (2013)

¹⁷ Rapporten bygger på en enkätundersökning av 3 630 personer i åldrarna 45-66 år under våren 2013. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, inom ramen för projektet Anhörigomsorgens pris: Omsorgsansvar och förvärvsarbete i medelåldern.

¹⁸ § 1087

¹⁹ 9 av 118 tillsvidareanställda

²⁰ Totalt 11 män av totalt 143 tillsvidareanställda

Ingen vidare analys har därmed gjorts avseende resursfördelningen ur ett HR-perspektiv.

Slutsatser

Statistiken tydliggör att äldreomsorgen i mycket stor utsträckning består av kvinnor. Det är kvinnor som arbetar inom äldreomsorgen, det är kvinnor som får äldreomsorg och det är kvinnor som täcker upp innan äldreomsorgen kommer in. Den kompletterande akt-granskningens urval är alltför litet för att dra några omfattande slutsatser, men indikerar vissa mönster som eventuellt kan förklaras med hjälp av nationella undersökningar. Sammanfattningsvis har utredningen gjort följande iakttagelser:

- Fördelningen av kvinnor och män som beviljas service- respektive omvårdnadsinsatser är jämn i förhållande till andelen kvinnor och män som beviljas hemtjänst. I flera andra kommuner beviljas kvinnor omvårdnadsinsatser i högre utsträckning, medan män beviljas serviceinsatser i högre utsträckning.
- Andelen män som arbetar inom hemtjänsten är mycket låg.
- Kvinnor ansöker generellt sett om hemtjänstinsatser i större utsträckning än män.
- Män beviljas i större utsträckning mer tid för sina insatser innan 84 års ålder, och har då en högre kostnad per brukare. Från 85 år är förhållandet motsatt, då kvinnor istället har en högre kostnad per brukare.
- Det tydligaste resultatet som framkommit är att äldre män i större utsträckning får hjälp i hemmet av anhöriga.

Det finns flera sätt att arbeta för en mer jämställd fördelning av resurser inom hemtjänsten och andra verksamheter. Ett sätt är att låta könsuppdelad uppföljning ingå i den ordinarie verksamhetsstyrningen.

Ur ett jämställdhetsperspektiv är anhörigstöd viktigt eftersom kvinnor tenderar att ta det största ansvaret för de närståendes välmående. Många går ner i deltid eller slutar arbeta för att ta hand om närstående. Anhörigvård kan påverka både hälsan och ekonomin för de vårdande, dels lönen men i förlängningen också pensionen.

Kvinnor ansöker om hemtjänst i större utsträckning än män. Informationen om vilket stöd hemtjänsten kan ge, och vilket stöd till anhöriga som finns, är därför viktig ur ett genusperspektiv. Vid rekrytering av personal till hemtjänsten är det också viktigt att fundera över hur man kan attrahera sökande av båda könen.